

**AZERBAJCANLI ŞAİR REFİK ZEKÂ HANDAN'IN TÜRKİYE
TEMALİ ŞİİRLERİ VE BUNLARIN KELİME KADROSU ÜZERİNE**

**ABOUT THE TURKISH-THEMED POEMS OF
AZERBAIJANI POET REFİK ZEKÂ HANDAN AND HIS
VOCABULARY STAFF**

*Hasan ÖZER**
*Rövşen MEMMEDOV***

Özet

1939 – 1999 yılları arasında yaşamış olan Refik Zekâ Handan, kısa sayılabilecek hayatında ellinin üzerinde eser kaleme almış, son derece üretken bir şair ve akademisyendir. Eserlerinde Türk dünyasının meseleleri üzerinde büyük bir hassasiyetle duran Refik Zekâ özellikle Azerbaycan – Türkiye ilişkilerine büyük önem vermekte, bu devletlerin kardeşliğine özel olarak vurgu yapmakta idi. Çeşitli sebeplerle Türkiye'ye seyahatlerde bulunan Handan'ın şiirinde Türkiye sevgisi öne çıkmaktadır. Atatürk, Türkiye, İstanbul, İzmir, Türk dili ve Türklük bilinci gibi konular üzerine büyük bir muhabbetle şiirler kaleme almış olan şair ile ilgili Türkiye Türkolojisinde yapılmış çalışma yok denecek seviyededir. Refik Zekâ'nın hayatı, eserleri, edebî kişiliği, şiirleri, düşünce hayatı, sanatı, üslubu gibi farklı konular müstakil olarak çalışılmaya elverişli konulardır. Bu çalışmada Refik Zekâ Handan'ın şiir kitapları arasından Türklük ve Türkiye ile ilgili konularda yazdığı şiirlerden bir seçki yapılacak ve bu şiirlerin üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır. Şairin üslubunu yansıması bakımından söz konusu meseleler üzerine yazdığı şiirlerinin kelime kadrosu tanıtılacak ve kendi içinde bir sınıflandırmaya tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Refik Zekâ Handan, Türkiye, Azerbaycan, kelime kadrosu, üslup.

Abstract

Refik Zekâ Handan, who lived between 1939 and 1999, is a highly productive poet and scholar who has written over fifty works in his short life. Refik Zekâ Handan, who is very sensitive about the issues of the Turkish world in his works,

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Zonguldak / TÜRKİYE hasanozer71@gmail.com ORCID: 0000-0002-4916-0430

** Dr. Öğr. Üyesi, Sumgayit Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Azerbaycan Edebiyatı Bölümü Sumgayit / AZERBAJCAN rrr_188@mail.ru ORCID.org: 0000-0002-8821-0517

gave great importance especially to Azerbaijan-Turkey relations and he was putting special emphasis on the brotherhood of these two countries. Turkey stands out in Handan's love poems in his travels to Turkey for various reasons. The poet Handan who wrote poems about Ataturk, Turkey, Istanbul, Izmir, on topics such as Turkish consciousness about the great affection has almost no studies level in Turkish Turcology. Different subjects such as Refik Zekâ's life, poems, literary personality, poetry, his life of thought, art and style are suitable subjects to study independently. In this study, a selection on issues related to Turkishness and Turkey will be done from the poetry books, and poems which were written by Refik Zekâ Handan and evaluations will be made on these poems. In order to reflect the style of the poet, the word staff of the poems he wrote on these issues will be introduced and it will be subjected to a classification in itself.

Keywords: Refik Zekâ Handan, Turkey, Azerbaijan, the vocabulary staff, style.

Giriş

Stalin'in ölümünden sonra dünya çapında orta çıkan yeni siyasal değişimler, Azerbaycan ve Sovyet coğrafyasında tüm alanlarda olduğu gibi edebiyatta da büyük etki yarattı. İnsanlara verilmiş olan kısmi bağımsızlık, edebiyatın yeni konularla, özellikle millî konularla, tanışmasında önemli rol oynadı. Sovyet fikir adamlarının isteklerinin aksine dünyada gelişen çağdaş eserler, Sovyetler Birliği'nin fiziki sınırlarını aşarak bütün Türk dünyasına yayılmaktaydı. "Bu dönemde Azerbaycan edebiyatı form ve içerik özellikleri açısından yenilendi; insanların günlük yaşamı, önemli soru ve sorunları öne çıkmaya başladı." (Karayev 1988: 77).

Artık eserlerde Sovyet insanı değil, gerçek hayatta var olan "küçük" insan karakterleri rol almaya başladı. Herkes sınırları aşmamak şartıyla dilediği konu üzerinde yoğunlaşabilirdi. Yine de halkın kendi kökenini araştırması konusunda ciddi şekilde yasaklar vardı: Türkiye, Türkçülük, Türk dili gibi kavramlar bu yasakların başında gelmekteydi. Bu dönem Azerbaycan edebiyatında Refik Zekâ Handan, bu yasaklara boyun eğmeden Türkçülük konusunda yazan şairlerdendi. Babası Prof. Dr. Cafer Handan da zaman zaman bu konularda yazmış ama dönemin (1930'lu yıllar) Stalinizm baskıcılığı, bunların yayımlanmasına izin vermemiştir. Refik Zekâ, 1960'lı yıllardan başlayarak hayatının son günlerine kadar Türkiye ve Türkçülük kavramları üzerine yazmayı sürdürmüştür. Bu çalışmada, Türkiye'de hakkında son derece sınırlı çalışma yapılmış olan Refik Zekâ Handan kısaca tanıtılarak Türkiye temalı şiirleri üzerinde durulacak bu şiirlerde kullandığı söz varlığı çıkarılmaya çalışılacaktır.

1. Refik Zekâ Handan

Türklük ve Türkiye ile ilgili konularda büyük bir coşku ve sevgi ile kalem oynatan Refik Zekâ Handan hakkında Türkiye Türkolojisinde çalışma bulmak son derece güçtür. Refik Zekâ'nın hayatı, eserleri, edebî kişiliği, şiirleri, düşünce hayatı, sanatı, üslubu gibi farklı konular müstakil olarak çalışılmaya elverişli konular olsa da onunla ilgili Türkiye'de şu ana kadar yayımlanmış tek eser, İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun *Azerbaycanlı Şair Refik Zekâ Handan* adlı kitabıdır. Bu kitap, 1987 yılında Nasrattınoğlu'nun kendi imkânları ile yayınevi olmaksızın yayımladığı küçük bir çalışmadır. Kitabın girişinde şairin babası Ord. Prof. Dr. Cafer Handan'ın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, Prof. Dr. Refik Zekâ Handan başlıklı bölümde çok kısa şekilde şairin hayatından, ödülleri ve eserlerinden, onun hakkında değerlendirmelerde bulunan kişilerin görüşlerinden bahsedilmektedir. Sonuç bölümünde Nasrattınoğlu (1987: 15) şu ifadelerle yer vermektedir: “Bu küçük kitapta, Refik Zekâ Handan'ın 29 şiiri yer almaktadır. Yüzlerce şiir yazmış ve yayımlamış olan bir şairin çok sayıdaki şiirleri arasından bir seçme yapmak, elbette güçtür. Ama biz defalarca okuduğumuz şiirleri arasından, bizi en çok etkilemiş olanları seçtik. Kuşkusuz az sayıdaki bir güldesteyle, bir şair hakkında kesin yargıya varabilmek mümkün değildir. Ama, Türk kamuoyu, bu kadarcık şiiriyle de olsa, Refik Zekâ'yı tanımış ve onun şiirlerini değerlendirmek fırsatını bulmuş olacaktır, kanısındayız.” Nasrattınoğlu'nun da belirttiği gibi bu çalışma küçük bir güldeste durumundadır. Bunun dışında, Refik Zekâ'nın kitapları arasında Türkiye'de yayını yapılan tek eseri vardır. Bu kitap ise Şamil Güven ve Yusuf Gedikli tarafından yayına hazırlanan Tanıtım Yayınları tarafından 1989 yılında İstanbul'da basılan *Azerbaycan'ın Sesi*'dir. Refik Zekâ hakkında yapılmış çalışmalar bakımından Azerbaycan da Türkiye'den pek farklı görünmemektedir. Şair hakkında birincil kaynaklar makale, tez, tebliğ gibi akademik yayınlardan çok, gazete ve dergilerde kaleme alınmış köşe yazılarıdır. Bu sebeple, “Refik Zekâ Handan Edebiyatında Türkiye Mevzusu” başlıklı bir yayın hazırlayan Aynure Niyaz qızı Paşayeva da bu çalışmasının tamamını yazarın kaleme aldığı köşe yazılarına dayandırmıştır. Bahsettiğimiz bu çalışmanın yayın yeri ve tarihi belli değildir. Çalışma Academia.edu adresli platforma yüklenmiş bir word dosyası hâlinindedir (https://www.academia.edu/26900496/Refik_Zeka_Handan: 08.07.2020). Bu çalışmada Paşayeva, Azerbaycan – Türkiye edebî ilişkilerinin şekillenmesi hususundaki zorluklardan bahsettiği bir girişin ardından, Refik Zekâ Handan'ın *Atatürkiye* adlı eserinin tanıtımı ve değerlendirmesini yapmıştır. Paşayeva (Tarih yok: 7) çalışmasında “R.Z.Handan Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin oluşumu, Türkiye çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları hakkında fikirleri, Türk çocuk edebiyatı yazarlarının Azeri basınında tanıtılması yolunda çok çaba sarf etdi. Maksudı iki türk devletinin birliğini, birleşik

ideolojisini berpa etmek idi.” değerlendirmesinde bulunarak, Refik Zeka'nın Türkiye - Azerbaycan kardeşliği yolunda yaptığı çalışmalara işaret etmektedir.

Hakkında yapılan pek az çalışmadan elde edilen bilgilerle şairin hayatına ana hatları ile bakacak olursak şu bilgiler ön plana çıkmaktadır: Refik Zekâ Handan, 1939'da Bakü'de doğdu. Çocuk yaşlarından itibaren edebiyata büyük ilgisi olan Handan, Türk dünyasının ünlü isimleri Mirze Elekber Sabir, Mikayıl Müşfiq, Abdülhak Hamit gibi şairlerin eserlerini okumuştur. Edebiyata bağlılığı ona babası Profesör Cafer Handan'dan geçmiştir. Cafer Handan, Azerbaycan edebiyatının önemli isimlerdendir. Özellikle Güney Azerbaycan edebiyatı alanında önemli eserleri vardır. Babasının yolundan giden Refik Zekâ Handan'ın ilk şiir kitabı olan “Çağlayan” 1962'de yayımlandı. Bu kitap, “Sovyet Ölüm Dalgası” adı verilen dönemde öldürülen Azerbaycan şairlerinden Mikayıl Müşfiq'e yazılmıştır. Bu eserle ün kazanan şair daha sonra, Şeirler (Şiirler) (1964), Seadet (Saadet) (1964), Veten Kimlerindir (Vatan Kimindir?) (1964), Meşede (Ormanda) (1964), Altı gül (Altı Çiçek) (1965), Nermin (Nermin) (1970), Vesile (Vesile) (1976), Baharın heykeli (Baharın Heykeli) (1976), Könlümün Yadigârı (Gönlümün Yadigârı) (1974), Ebedi Saniye (1969), Tanışlıq (Tanışma) (1975), Nur Seheri (Nur Baharı) (1979), Güllü Nene (Güllü Nine) (1979), Ömür Biter, Yol Bitmez (1983), Axıb Geden Günlerimiz (Akıp Giden Günlerimiz) (1984), Yurdum Ulusum (1987), Qehreman Mehdi (Kahraman Mehdi) (1987), Gül Balalar (Tatlı Yavrular) (1987), Salam Olsun (Selam Olsun) (1987), Dostlar Sağ Olsun (Dostlar Sağ Olsun) (1988), Azerbaycanın Sesi (Azerbaycan'ın Sesi) (1989), Ocaqdaşlarım (Ocaқтаşlarım) (1990), Qızqayıt (1991), Seçilmiş Eserleri (1992), Atatürkiye (1993), Heyder Baba (1993), Dünyanın Yarisı Türkdür (1994), Unudulmuş Dahi (1994) eserlerini yayımlamıştır. “Refik Zeka Handan'ın oyunları da bulunmaktadır. Bunlardan *Sonu İyi Olur, Ayı Yavruları, Benim Azizim, Cavit, Sevgiler ve Tufandan Bir Dalga* adlı olanlar Azerbaycan Devlet Tiyatrolarında sahnelenmiştir.” (Nasrattınoğlu, 1987: 12)

Handan şairliğin yanı sıra babası Profesör Cafer Handan gibi bir akademisyendi. Felsefe doktorasını 1967 yılında tamamlayan Refik Zekâ, Azerbaycan Medeniyet ve Kültür Üniversitesinde Estetika dersleri vermiştir. Akademisyen, şair, yazar kimliğinin yanında Handan önemli bir düşünce insanı idi. Türkçü bir ideoloji ile dünyaya bakan Handan, Türkiye – Azerbaycan ilişkilerine büyük önem veriyor, bu ilişkilerin güçlenmesi adına çalışmalar yapıyordu. “Refik Zekâ Handan geçen asrın 80-90'lı yıllarında Azerbaycan - Türkiye edebî ilişkilerinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Defalarca Türkiye'nin birçok şehirlerinde geçirilen kongrelerde, uluslararası konferans ve sempozyumlara katılan şair, bu ilişkilerin temelini yapanlardan

olmuştur. O yıllarda şairin Türkiye’de yayımlanan “Size”, “Tanıtım” gibi ünlü Türk dergilerinde Azerbaycan şair ve yazarları hakkında yazılar yayımlanmış, yaratıcılıklarını ışıklandırmıştır.” (Meherremova 2011: 15)

Türkiye - Azerbaycan edebî ilişkilerinin köprüsünü oluşturan şairlerden olan Refik Zekâ, Azerbaycan’da Türk şairlerinin eserlerini yayımlamayı maksat edinmişti. Azeri Gazeteci Flora Halilzade, Azerbaycan dergisinde kaleme aldığı köşe yazısında, Refik Zekâ hakkında şu bilgileri vermiştir: “Refik Zekâ Handan’ın hem de bir âlim gibi dikkatinde olmuş klasik Doğu edebiyatını, Arap ve Farsça’yı hem de Türkiye Türkçesini derinden bilmiştir. Türk dünyasının ünlü söz üstadları hakkında kitaplar yayımlamıştır. Refik Zekâ Handan, ünlü bestecilerle de çalışmış ve onun şiirleri sanat dünyasında da ün kazanarak bestelenmiştir. “Bu şarkılardan “Ana Kür” (Ana Kür), “Səadət” (Saadet), “Qarabağım” (Karabağım) günümüzde de müzisyenlerin repertuvarında geniş yer alır. Hece ve aruz vezinlerinde eserler yazan şairin eserlerinin önemli konusu Türkçülük, vatan sevgisi, kahramanlık, öğüt ve nasihatır.”

1.1. Refik Zekâ Şiirlerinde Türklük ve Türkiye

20. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının önemli isimlerinden Refik Zekâ Handan, kendine has üslubuyla Türklük fikri üzerine şiirler yazmıştır. Handan şiirlerinin temeli; vatan sevgisi, millî değerlere bağlanmak, Türkçülük ve istiklal fikirlerinden oluşmaktadır. Onun şiirlerinde ayrılık, yurt, Türk Birliği ve Türk dünyasının büyük ülke olması ideali net biçimde öne çıkmaktadır. Handan, Azerbaycan’ın yanı sıra Türk dünyasında da çok sevilmiş ve okunmuştur.

Savalan Ferecov’un Medeniyet gazetesinde kaleme aldığı köşe yazısında verdiği bilgiye göre Azerbaycan’ın ünlü yazarı Mirza İbrahimov, Handan hakkında “Kalemi götürdüğü günden itibaren Refik Zekâ, gençlik tutkusuyla bir şiir ve güzellik âşığı olduğunu kanıtladı. Şiirleri canlılığı, akışkanlığı ve halk diline bağlılığıyla dikkat çekmektedir. Hafızasının keskinliğini, zengin Doğu edebiyatının derin duygusunu ve sanat tutkusunu görmemek imkânsızdır.” demektedir. Hem akademisyen hem şair olan Handan, Türk dünyası ve şairleri hakkında kitaplar yazmış, Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinde önemli rol almıştır.

Azerbaycan, Sovyet işgalindeyken Türk ismini kullanmak, Türkçe şiirler yazmak mümkün değildi. Yayımlanmasına müsaade edilen şiirlerin konusu Sovyet ruhuna uygun olmalı ve sosrealizm (sosyalist gerçekçiliği) çerçevesinden çıkmamalıydı. Dönemin şair ve yazarları bu kurala uymak zorundaydı. 1953’te Stalin’in ölümünden sonraki yıllarda “siyasal buzlar”ın erimesi sonucunda Sovyetler toplumunda az da olsa bağımsızlık havası oluştu.

Hasan ÖZER- Röyşen MEMMEDOV
Azerbaycanlı Şair Refik Zekâ Handan'ın Türkiye Temalı Şiirleri ve Bunların Kelime Kadrosu
Üzerine

Bu yüzden edebiyatın konusu değişti ve daha yeni, orijinal meseleler edebî eserlere yansdı. Refik Zekâ, diğer şairlerden farklı olarak kendi şiirlerini hep Türkçülük üzerine kurmuştur. Şairin bu tavrı kaleme aldığı ilk şiirlerinden itibaren belirgin şekilde öne çıkmıştır:

Dede Korkut, Dede Oğuz andımız,
Canımızda, kanımızda ürkü yok.
Yağılara Türk saldırıp adımız,
Ruhumuzda bir yabancı türkü yok! (Ocaqdaşlarım, 9)

Bu dönemde milli kökenini, eski değerlerini, adını şiirlere konu etmekten çekinmeyen Handan, Sovyet işgalinde bulunun tüm Türk toplulukları ve halklarına sesleniyordu. Türk milletinin ve onun dilinin mükemmel olduğunu, herkesin bu dile saygı göstermesi gerektiğini vurgulamaktaydı:

Kendi dilini, kendi yurdunu duyanlar,
Kendi diline, kendi yurduna uymalı.
Erdemliler soyu tutar, soy anlar,
Soysuzların derisini soymalı... (Seçilen eserleri, 152)

Sovyetler döneminde bu tür şiirler yazmak, Türk dünyasına haykırmak büyük cesaret istemekteydi. Refik Zekâ çekinmeden kendini bu konulara adamıştır. Şairin Türk Sanat musikisine ve Türk bayrağına özel bir hayranlık duyduğu bilinmektedir. Çünkü Türk kelimesini dünyada en yüksek kavram olarak görmekteydi ve tüm şiirlerinde bunu açıkça ifade ediyordu:

Bilmeyenler bunu bilsin ki elim Türk elidir,
Dilimin türküsü Türk andı, dilim Türk dilidir.
Türk adı bence en ulvi, en uca bir addır,
Sayısı Türklerin âlemde yarım milyardır... (Seçilen eserleri, 268)

Refik Zekâ şiirlerinde Türk'ün genetik hafızası uyanıktır. Onu çerçeveye alarak yalnız bu yönde değerlendirmek de doğru değildir. Çünkü onun şiirlerinde binlerce yıldan beri gelen Türk geleneği, Türk dünyası, Türk değerleri, Türk kahramanları; insanları hep adalete, birliğe, barışa çağırılmaktadır. Ayrıca şairin Bakü'den İstanbul'a, Derbent'ten Tebriz'e, Bükreş'ten Sofya'ya kadar gezdiği tarihî ve coğrafi mekânlar, kavram ve anlayış dünyasına da aynı genişlikte yansımıştır. Türk coğrafyası, Türk'ün

manevi değerleri, Refik Zekâ şiiirlerinde adeta dile gelir, herkesi onu severek okumaya zorlar. Eskiden beri gelen Türk düşüncesi şairin tüm eserlerinde modern felsefeye dönüşür.

Onun gezdiği coğrafya genelde eski Türk topraklarıdır. Gittiği her yerde Türk geleneğini, özellikle Türk'ün izlerini aramıştır ve tüm bu topraklarda kendisini ana vatanında olduğu gibi huzurlu hissetmektedir:

*Bir Türk darılar mı Türk elinde?
Her kes konuştuğça Türk dilinde.
Bir türkü öter çoşan yürekler... (Ocağdaşlarım, 62)*

Türkçülük ve ümmetçilik duygusunu, milletçilik kavramını mısradan mısraya, dizeden dizeye taşıyan Refik Zekâ yaşamı boyunca haksızlığa boyun eğmedi, Moskova'nın tüm uyarılarına rağmen kalemını hep Türkçülüğten yana kullandı ve eserlerinde Türk dünyasına seslendi:

*Kardeşlerim, ırktaşlarım,
Soydaşlarım, Türkteşlerim,
Sizlersiniz erktaşlarım,
Türk Türk'e üvey olmasın.*

*Yıldıza eş Ay olsun da,
İşiniz kolay olsun da,
Olur mu halay olsun da,
Tambur, kopuz, ney olmasın?*

*Türklük çocuğun düğünü,
Duyan günü Türklüğünü.
Duyacak büyüklüğünü,
Ayık olsun, duyarsız olmasın. (Seçilen eserleri, 266)*

Görüldüğü gibi, onun şiiirlerinde Türk dünyasına bir çağrı ve sesleniş vardır. Prof. Tofik Hacıyev "...Türk'ün cilt cilt kitapta deyilmeli tarihi coğrafyasını, kahramanlar, serkerdeler şeceresini bir şiiirde söylemişsin... Türk'ün tarihini Türk kelimesine sığdırmışsın, Türk kelimesinin edebi estetik karakterini açmışsın." (Zelimhan Yakup 2006: 5) diyerek Refik Zekâ'nın Türklük kavramına yüklediği derin anlamlara dikkat çekmiştir.

Refik Zekâ şiiirlerinin önemli bir bölümünü Türkiye'de bulunduğu zamanlarda yazmıştır. Burada çeşitli şehirleri gezmiş, her gittiği yerlerde

Hasan ÖZER- Rövsen MEMMEDOV
Azerbaycanlı Şair Refik Zekâ Handan'ın Türkiye Temalı Şiirleri ve Bunların Kelime Kadrosu
Üzerine

güzel şiirler yazmıştır. İstanbul'da tarihî yerlerin hepsini şiirlerinde tasvir etmiştir. "Bakı-İstanbul" şiirinde:

*Bir dostum söyledi ki, keçib gitti sislerin,
Geçirken Dolmabahçe, Topkapı Sarayı'ndan.
Konus, bülbüllerinden oradaki gülşenlerin,
Konus, büyük ulusun yıldızından, ayından!* (Nasrattınoğlu, 1987: 63)

veya, "Rumeli Hisarında" şiirinde,
*Şairler uyumakta Rumeli Hisarı'nda,
İstanbul bir şiirdir Hamit intizarında...* (Seçilen eserleri, 283)

Şair "İstanbul" şiirinde şehri gerek tarihsel gerekse de edebî/kültürel açıdan yorumlamış, şehrin güzelliklerini, insanlarını, yaşamını okurlarına aktarmıştır:

*Seni gördükte, çocuk tek ne kadar kövreltim,
Gel seni basım bağıma candan seni gel, İstanbul!
Bin ömür bence, bu âlem dolu sevdaya değer,
Uğradım koynuna gönlüm gibi hoş zamanında.* (Nasrattınoğlu, 1987: 77)

Buraya misafir olarak gelen şair şehrin büyüklüğünden, güzelliğinden ilham almakta, bunları fetihten sonra da Türk insanın günümüze kadar koruduğunu vurgulamaktadır:

*Seni Türk etti Türk'ün kulu Mehmet Fatih,
Kavuştun duru ruh haline, Türk'ün şehri!
Türk'lerin benliyisin, varlığını dünyada,
Türkülerdir yaşadan ruhunu beş yüz senedir.* (Nasrattınoğlu, 87: 77)

İstanbul boğazına ve tüm şehre büyük bir muhabbet besleyen Refik Zeka bu sevgisini aşk ve hayranlık ile ifade etmiştir:

*Sen hara, ben hara? Aşkınla şaşırılmış gibiyim,
Adladım yedi tependen, büyük alemsin sen.
Mavi camilerin üstünde ışıldar fosfor,
Şefkatiyle ulusun daim ruhun çağlar.
Çırpınan dalgalarıyla seni sesler Bosfor,
Bir daha basmaz ayak, toprağına alçaklar!* (Ocaqdaşlarım, 30)

Şehri adım adım dolaşan Refik Zekâ, İstanbul'u İstanbul yapan her nesneyi şiirlerinde aktarmaya çalışmıştır. Sokaklarda ayakkabı boyayan çocuklarla sohbet etmiş daha sonra onu şiirine yansıtmıştır. "Ayakkabıcı Çocuk" şiirinde bu hadiseyi anlatmaktadır:

*İstanbul'da bir çocuk
Çizmeciye rastladım,
– De, adın nedir çocuk?
– Türkay Eren'dir adım.
– Bir türkü söyler misin?
– Bilmediğim türkü yok.
– Söylersem bilir misin?
Gördüm onda türkü yok.
Bu zaman bir yabancı
Ayakkabısını uzattı ona
Çöktü kalbine sancı,
Çocuk ona söz attı:
Türk çocuğu yadların,
Ayakabısın silmez.
Yabancı insanların,
Karşısında eğilmez. (Azerbaycan'ın sesi, 112)*

Ayakkabıcı çocuğun şahsında şair, Türk çocuğunun bile yabancı karşısında eğilmediğini göstermek istemektedir. Onurlu, gururlu, yiğit, vatanını, milletini her şeyden kutsal sayan yüce Türk milleti, çocukluktan mert, fedakâr büyür ve doğduğu toprağına, bayrağına düşman elinin dokunmasına izin vermez. Diğer bir şiirde de aynı konu görülmektedir. "Türk Çocuğu" şiirinde Refik Zekâ İstanbul'da bir çocukla diyalogunu anlatır:

*İstanbul'da bir çocukla konuştum,
Öyle sandım, Handanıma kavuştum,
Adın, soyun, soyadın ne, soruştum:
Ben, Erol Erkem dedi,
Soyadım Ötkem dedi.
Babam Türk'tür, anam Türk,
Türk oğlu Türk'üm dedi...
Yedi-sekiz yaşı vardı Ötkemin,
O sözleri şimşek gibi Ötkemin.
Dedim: yiğit görkemidir görkemin,*

Hasan ÖZER- Röyşen MEMMEDOV
Azerbaycanlı Şair Refik Zekâ Handan'ın Türkiye Temalı Şiirleri ve Bunların Kelime Kadrosu
Üzerine

*Bu millî görkem dedi,
Erlere görkem dedi.
Sırtından vurulmayan,
Türk oğlu Türk'üm dedi...
Dedim: niçin ay-yıldızlı yurdunun,
Bayrağına ayna tutup ordunun,
Ne demektir tarihinde Kurt onun?!
Tarihte ilkim dedi,
Uludur ülkem dedi,
Atatürk'ün öğluyum,
Türk oğlu Türk'üm dedi... (Azerbaycan'ın sesi, 26)*

Görüldüğü gibi, Türkiye'nin farklı şehirlerini dolaşan şair, kendi ana vatanı bildiği Türk toprağını şiirlerinde mısra mısra anlatmıştır. Daha sonra İzmir şehrine seyahat eden Refik Zekâ, bu şehrin de güzelliklerini satırlara dökmüştür:

*İzmir, dalgaları eski bir saray,
Nereye baksan gülür yıldız Ay.
Aman, ne cennete uğradım bu yay,
Ne türkü söylüyor Müşerref Akay:
"Olmayıp kimseden minnetim benim,
Türkiye'm, Türkiye'm, cennetim benim!" (Seçilen eserleri, 226)*

Şehrin tüm özelliklerinden ilham alan şair, genel olarak Türkiye bayrağının bu topraklarda azimle dayandığını bir daha göstermektedir:

*Siz ey yabancılar, yasaklar, susun!
Bu yerde yeri yok türlü casusun.
Bu yurt örneğidir uca namusun,
Bu gerçek sesidir yurdun, ulusun,
Durur bu toprakta kudretim benim,
Türkiye'm, Türkiye'm, cennetim benim! (Seçilen eserleri, 227)*

Gittiği her şehri güzel, onun her taşını, toprağını kutsal bulan Refik Zekâ, bu toprakların insanlarını da unutmamış, Türk insanını da şiirlerinde tasvir etmiştir.

*Güzel Türkiye'min güzel kızları,
Yer yıldızlarıdır, yer yıldızları.
Geceler ay olur onlara hayran,
Sabahlar onlardır güneşe seyran.
Candan sevdikleri yurttur, ulustur,*

*Ruhları tamburdur, sazdır, kopuzdur.
Bir türkü söylüyor gönül telleri,
Ne güzel konuşur Türk güzelleri. (Ocağdaşlarım, 175)*

Refik Zekâ'yı düşündüren meselelerden önemlisi ortak dil sorunuymdu. Sovyetler döneminde bunu dile getirmiş ve şiirlerinde korkmadan ifade etmişti. Azerbaycan Türkçesinin Latin alfabesine geçmesini ısrarla önermekteydi. Daha 80'li yıllarda bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Şiirimizin ufukları her yıl daha da geliyor. Artık Türkiye’de şairlerimiz tanınmakta. Ne yazık ki, ister Türkiye’de, isterse de Azerbaycan matbuatında defalarca yazdığım, televizyon ve radyo aracılığıyla defalarca söylediğim alfabe sorunumuz karşımızda bir Çin seddi gibi hâlâ dayanmaktadır. Türk Dünyası’nın düşmanı, cellat Stalin Latin esaslı alfabemizi elimizden aldı... Bu gün altmış milyonluk Türkiye’deki kan kardeşlerimiz yazımızı okuyamıyorlar. Bu dehşettir! Bizimkiler de onların kitaplarını okurken sorun yaşıyorlar. Bu acı gerçeklerdir. Latin alfabesine geçit meselesi konusunda konuşanların sayısı parmakla gösterilebilir. Neden bu günlere geldik? Meğer bilmiyor muyuz, Türk kardeşlerimiz Dünya medeniyetinin bütün incilerini birer birer yayınlamaktadırlar. Meğer anlamıyor muyuz ki Latin alfabesine geçsek, bizler Türkiye Türkleri’ni, onlar da bizi candan, gönülden benimseyeceklerdir...” (Zekâ 2004: 3)

Handan, bu sorunları Sovyetler döneminde dile getirmiş, şiirlerinde bunları yazmış ve 80’li yıllarda Türkiye ile Azerbaycan arasında bir manevi köprüyü inşa etmeye gayret göstermiştir:

*Nerede Türk var ise oradaki nisgil birdir,
Ayıranlar ayırıldır ulusu, dil – birdir.
Özge dil yok, adımız Türk, oba bir, el bir,
Özge bir fikre düşen özge ile elbirdir. (Seçilen eserleri, 239)*

Türk dilini her şeyden yüce tutan Refik Zekâ tüm Türk dünyasının bu dille konuşması gerektiğini ısrarla belirtmekteydi. Şair, Cumhuriyet’in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ü de unutmamış, onu da şiirlerinde yâd etmiştir:

*Dilimi doğma bilen bu ulusa can veririm,
Dilimin türküsüne canımı kurban veririm...
Türk’ü maşuk eden insanlığa Türk’ün dilidir,
Bu dili sevmemek olmaz, Atatürk’ün dilidir. (Seçilen eserleri,
228)*

veya

Hasan ÖZER- Röyşen MEMMEDOV
Azerbaycanlı Şair Refik Zekâ Handan'ın Türkiye Temalı Şiirleri ve Bunların Kelime Kadrosu
Üzerine

*Türk dilinde konuşan, duymalı Türk olduğunu,
Yoksa bilmez yeryüzünde o, büyük olduğunu! (Ocaqdaşlarım, 61)*

Şiirlerinde ana vatanını, Türk yurdunu düşmandan muhafaza edeceğini, onun bir karış toprağını bile düşmana vermeyeceğini, onlara karşı amansız olacağını yazmaktaydı:

*Düşman bana kötü söz söylese, affederim ben,
Affederim, belki de yanlış yaparım ben.
Yurda, ulusa gülden ağır söz söylese ancak,
Bir anda gebertir onu, mahvederim ben! (Seçilen eserleri, 62)*

Başka bir şiirlerinde de aynı konuyu ele alan şair, bu dizelerinde Sovyet kamuoyuna Türk sözünü idrak ettirmeye çalışır:

*Neçe şiirimde görüp Türk sözünü,
Vay dede, vay dede yumdun gözünü.
Yere soktun kendi elinle kendini,
Kendi kendinden niye ürkürsen sen,
Türk sözünden niye ürkürsen sen? (Ocaqdaşlarım, 341)*

1980'lerin Sovyet Azerbaycan'ında çekinmeden bu şiirleri yazan Refik Zekâ'nın dizeleri, günümüzde de önemini korumaktadır. Onun tüm hayatı ve yaratıcılığı Türklük ve Türkiye sevgisi ile iç içedir. Gerek Sovyetler döneminde gerekse de bağımsızlık zamanında kalemine ve düşüncesine sadık kalmış, şiirlerinde Türk dünyasını, Türk insanını, Türk dilini her zaman yüceltmış, siyasal gelişmelere ve baskılara rağmen fikirlerini şiirlerine yansıtmaktan geri durmamıştır.

2. Refik Zekâ'nın Türkiye Temalı Şiirlerinin Kelime Kadrosu

Bu çalışmanın içeriğine uygun şekilde, Refik Zekâ'nın şiirleri içerisinden Türkiye temalı olanlardan seçilmiş şiirlerin kelime kadrosuna bakmak, şairin üslubunu oluşturan kelimeler hakkında bir fikir verecektir. Bu bölümde yapılan incelemede madde başlarının yanında seçilmiş şiirlerde ilgili kelimenin kaç farklı yerde geçtiği yay ayrıç içerisinde gösterilecektir. Çalışmada yer verilen şiirlerin kelime kadrosu genel bir sınıflandırma ile şu şekilde gösterilebilir:

2. 1. Özel İsimler

Refik Zekâ Handan'ın Türkiye temalı şiirleri özel isim kullanım sıklığı bakımından dikkat çekmektedir. Atatürk, Dede Korkut gibi Türk tarihi

bakımından önemli karakterlerin yanı sıra İstanbul, İzmir, Dolmabahçe, Rumeli Hisarı, Topkapı Sarayı gibi yer adları da şairin kullandığı özel isimler arasındadır.

Dede Korkut(1), Dede Oğuz(1), Türk(38), Dolmabahçe(1), Topkapı Sarayı(1), Rumeli Hisarı(1), İstanbul(4), Hamit(1), Mehmet Fatih(1), Handan(1), Erol Erkem(1), Bosfor(1), Atatürk(2), İzmir(1), Müşerref Akay(1), Türkiye(5), Tanrı(1).

2. 2. Duygu Bildiren İsimler

Türkiye üzerine kaleme aldığı şiirlerinde Refik Zekâ'nın duygu bildiren isimler kullanırken hoş, güzel, hayran, aşk, maşuk, sevda gibi kelimeleri seçmiş olmasının onun Türkiye ve Türk insanı hakkında sahip olduğu olumlu bakış açısına işaret ettiği söylenebilir.

hoş(1), şefkat(1), ulvi(1), gönül(2), gönül teli(1), aşk(1), duyarsız(1), hal(1), erdem(1), minnet(1), kudret(1), güzel(4), hayran(1), düşman(1), kötü(1), sevda(1), maşuk(1), yar(1), kurban(1).

2. 3. Organ İsimleri

Şairin Türkiye ile ilgili konular üzerine yazdığı şiirlerin kelime kadrosu organ isimlerinin kullanım sıklığı bakımından da dikkat çekse de farklı organ isimleri arasında diğerlerinden daha fazla kullanılan bir organ isminin bulunmaması şairin üslup özelliği olarak ortaya konabilecek bir hususu oluşturmamıştır. Refik Zekâ ele aldığımız şiirlerinde farklı organ isimlerini birer kez kullanmıştır.

kalp(1), ayak(1), el(1), kan(1), koyun(1), bağır(1), yürek(1), sırt(1), deri(1), göz(1).

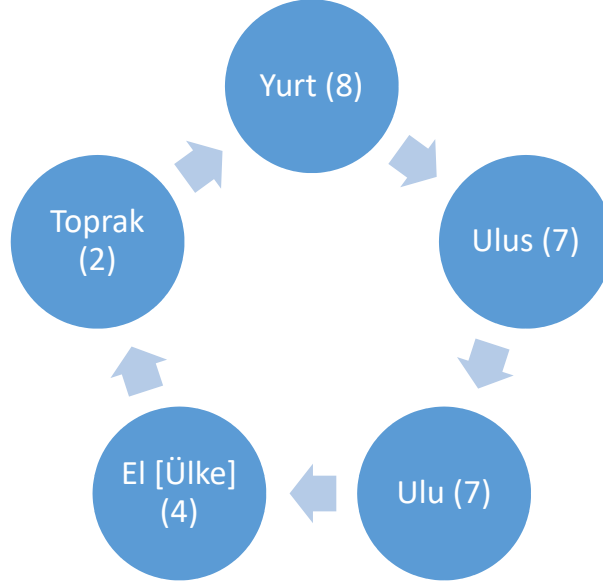
2. 4. Millî Duygu Barındıran İsimler

Dünya görüşü ve hayatı hakkında verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere Refik Zekâ milliyetçilik düşüncesini ön planda tutmuş bir şairdir. Bu durumun şiirlerine yansıdığını söylemek güç değildir. Yapılan şiir seçkisinde Handan'ın milliyet ile ilgili olarak değerlendirilen kelimelere sıklıkla başvurduğu görülmektedir. Sözlük anlamıyla milliyet ile ilgili bir kullanıma sahip olmayan bazı kelimelerin de buraya alınmasının sebebi şairin üslubuyla ilgilidir. Şair fikir, ad, görkem gibi kelimeleri milli heyecanı yansıtan mısralarında kullanmaktadır.

Hasan ÖZER- Röyşen MEMMEDOV
Azerbaycanlı Şair Refik Zekâ Handan'ın Türkiye Temalı Şiirleri ve Bunların Kelime Kadrosu
Üzerine

millî(1), daim(1), ant(2), yurt(8), ulus(7), ulu(7), yiğit(1), görkem(4),
bayrak(1), toprak(2), ordu(1), millet(1), fikir(1), ad(9), el [ülke, yurt, il] (4).

Şema 1: Handan'ın Seçilen Şiirlerinde En Sık Kullanılan Milli Duygu
Yansıtan Kelime Kadrosu

2. 5. Hayvan İsimleri

Refik Zekâ'nın Türkiye üzerine yazdığı şiirlerden yapılan seçkide hayvan isimlerini kullanmayı pek tercih etmediği, sadece bülbül ve kurt isimlerini birer kez kullandığı görülmektedir.

bülbül(1), kurt(1).

2. 6. Zaman ile İlgili İsimler

Şair seçilen şiirlerinde zamanla ilgili kelime kadrosunda zaman ve tarih kelimelerinin öne çıktığı görülmektedir.

zaman(2), gün(1), tarih(2), gece(1), sabah(1), bir anda(1), asırlarca(1),
bir daha(1).

2. 7. Yer Bildiren İsimler

Refik Zekâ Handan'ın çalışmada ele alınan şiirlerinde yer isimleri arasında cennet kelimesi ön plana çıkmaktadır. Şair cennet kelimesini Türkiye ve İzmir için kullanmaktadır.

Dünya(1), gülşen(1), şehir(1), âlem(2), saray(1), cennet(3), oba(1), yeryüzü(1), cami(1), seyran(1).

2. 8. Zıtlık Bildiren İsimler

Şairinin Türkiye temalı şiirlerinde kullandığı kelimeler arasında zıtlık bildiren sözler sık sayılabilecek ölçüde kullanılmıştır. Bu başlık altında sayılan kelimeleri diğer kategorilerde de olduğu gibi farklı başlıklarla ele almak mümkündür. Şairin üslubunun dikkat çekici bir yönü iddialı bir dil kullanmayı tercih ediyor oluşudur. Burada yer verilen kelimeler şairin üslubunun bu yönünü ortaya koymaktadır.

kolay(1), ağır(1), yok(6), var(2), ilk(1), üst(1), karşı(1), yanlış(1).

2. 9 Eşya İsimleri

Refik Zekâ'nın bu yayın için seçilen şiirlerinde birkaç örnek dışında eşya isimleri kullanılmamıştır.

ayakkabı(2), ayna(1).

2. 10 Akrabalık İsimleri

Şairin Türkiye temalı şiirleri içerisinde en çok müracaat ettiği kelimelerin akrabalık ile ilgili olması önemli bir husustur. Refik Zekâ Türkiye ve Azerbaycan arasındaki yakınlığı kardeşlik olarak değerlendirmiş, kardeş, soydaş, ırktaş, Türктаş gibi kullanımlara kelime kadrosunda yer vermiştir.

Kardeş(1), Irktaş(1), Soydaş(1), Türктаş(1), Soy(5), Erктаş(1), Dost(1), Baba(1), Ana(1), Oğul(3), er(1), insan(2), çocuk(7), dede(4), üvey(1), yad(1) Yağı(1), Yabancı(4), özge(3), kul(1).

2. 11. Müzik ile İlgili İsimler

Refik Zekâ Handan'ın seçilen şiirlerinde müzik ile ilgili farklı kelimelere yer verdiği görülmektedir. Bunlar arasında türkü kelimesi kullanım sıklığı bakımından diğerlerinden ciddi ölçüde ayrılmaktadır. Şiir ve şair kelimelerinin de bu sınıfta ele alınması şairin şiiri ve şiir yazma uğraşını bir ritim, ahenk ve terennüm aracı olarak görmesi sebebiyledir. Ayrıca şairin şiir kelimesini İstanbul ile birlikte ve İstanbul için kullanması onun bu şehre muhabbetini göstermesi bakımından önemlidir. Refik Zeka'nın seçilen şiirlerinde yer verdiği enstrüman isimleri tambur, kopuz ve neydir.

halay(1), tambur(2), türkü(9), kopuz(2), ney(1), Şiir(2), Şair(1).

2. 12. Sayı ile İlgili İsimler

Şairin seçilen Şiirlerinin kelime kadrosunda kullandığı sayı ile ilgili isimler bunlardır:

Yarım(1), sayı(1), bir(19), milyar(1), bin(1), beş yüz(1), yedi(2), sekiz(1).

2. 13. Gök Cisimleri ile ilgili İsimler

Refik Zekâ'nın Türkiye temalı Şiirlerinde en çok kullandığı gök cisimleri ile ilgili kelimelerin ay ve yıldız olması beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

sis(1), Ay(5), yıldız(6), sene(1), tepe(1), Güneş(1).

2. 14. Karşılaştırma İsimleri

Şairin bu çalışma için seçilen Şiirlerinin kelime kadrosunda karşılaştırma yapma maksadıyla kullandığı kelimeler ve bu kelimelerin kullanım sıklıkları Őu şekildedir:

en(2), eş(1), büyük(4), tek [gibi] (1), dolu(1), gibi(2), neçe(1).

2. 15. Adlaşmış Sıfatlar

Handan'ın seçilmiş Şiirleri, adlaşmış sıfat kullanımını açısından zengin değildir.

Alçaklar(1), casus(1), ayıranlar(1), yabancılar(1).

2. 16. Fiiller

Refik Zekâ'nın Türkiye üzerine yazdığı Şiirlerinden yapılan seçkide elli iki farklı fiil kullanılmıştır. Bu fiillerden en çok kullanılanlar sırasıyla ol- (15), de- (13), söyle- (7), konuş- (6), bil- (6)'tir. De-, söyle-, konuş- fiillerinin kullanım sıklığı Şairin anlatmaya, aktarmaya ve sözlü kültüre verdiği önemi göstermesi bakımından değerlidir.

ürk-(4), saldır-(1), duy-(4), uy-(1), tut-(2), anla-(1), soy-(1), bil-(6), darıl-(1), konuş-(6), öt-(1), coş-(1), ol-(15), söyle-(7), keç-(1), git-(1), geç-(1), uyu-(1), gör-(3), kövrel-(1), bas-(2), değ-(1), uğra-(2), et-(1), kavuş-(2), yaşat-(1), Őaşı-(1), ışılda-(1), gel-(2), çağla-(1), çırpın-(1), uzat-(1), çök-(1), at-(1), sil-(1), eğil-(1), san-(1), sor-(1), de-(13), vur-(1), bak-(1), gül-(1), sus-(1),

ayır-(2), ver-(2), sev-(2), affet-(2), yap-(1), gebert-(1), mahvet-(1), yum-(1), sok-(1).

Şema 2: Refik Zekâ Handan'ın Seçilen Şiirlerinde Sözlü Aktarım İçin Sık Kullandığı Fiiller

2. 17. Ünlemler

ey(1), aman(1), vay(2).

2. 18. Soru Sorma Kelimeleri (Soru Sıfat, Zarf ve Zamirleri)

ne kadar(1), ne(4), niçin(1), nere(2), niye(2), hara (2).

2. 19. İşaret Zamiri

bunu(1), ora(2).

2. 20. Belgesiz Zamir

kimse(1).

2. 21. Kişi Zamiri

ben(11), siz(2), kendi(8), sen(9), ona(2), bana(1),

2. 22. İşaret Sıfatı

bu(10).

2. 23. Bağlaçlar

veya(1), yoksa(1), ancak(1).

2. 24. Zarflar

öyle(1).

2. 25. Soyut ve Metafizik Kavramlar

Refik Zekâ Handan Türkiye ve Türklük üzerine yazdığı şiirlerinde duygusunu daha net ortaya koymak amacıyla soyut kavram kadrosunu geniş tutmamıştır.

can(5), ruh(5), namus(1), gerçek(1), ömür(1).

Refik Zekâ Handan'ın seçilen şiirlerinin kelime kadrosu üzerine yapılan değerlendirmede bu yirmi beş kategorinin dışında tutulan diğer kelimeler ise şu şekildedir.

iş(1), düşün(1), mavi(1), fosfor(1), dalga(2), ses(2), sancı(1), söz(5), uç(2), ayık(1), intizar(1), eski(1), yay(1), yasak(1), türlü(1), örnek(1), nişgil(1), elbir(1), belki(1), gül(1), duru(1), varlık(1).

Sonuç

Tüm yazarlık hayatı boyunca, Türk dünyasının sesi olmaya gayret eden Refik Zekâ, son şiirlerinde bile onun dertlerini, sorunlarını kaleme almış, yaşamı boyunca Türk halklarının millî birliği düşüncesine sadık kalmıştır. Yıllarca Türk topraklarına seyahat etmiş, orada gördüklerini şiirleri vasıtasıyla aktarmıştır. Türk dünyasına bağlılığını son şiirinde de ifade etmiş, bu şiirin adını “Mezar Taşım İçin” koymuş ve mezarının üstüne şu dizelerin yazmasını vasiyet etmiştir:

*Türk milletine Tanrı yar olsun,
Türk yurdu asırlarca var olsun! (Seçilen eserleri, 57)*

1990'da yayımlanan “Ocaktaşlarım” kitabında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Türk alfabesini kullanması fikrini ileri sürmüştür. Türk dili ile Azerbaycan Türkçesi arasında mukayeseler yaparak Türk dili aracılığıyla birleşme fikrini savunmuştur. Refik Zekâ, bu konuda “..Yunus Emre'nin diliyle Abbas Tufarganlı'nın veya Karacaoğlan'ın diliyle Aşık Elesger'in dili arasında fark bulunmamaktadır. Türk alfabesine geçerse çocuklarımız şiir incileriyle dolu Türk şairlerini rahatça okuyacak, âşıklarının koşmalarını seve seve ezbere yapacaklar.” (Zekâ 1990: 9) diyerek ortak alfabe konusunun hayatiyetine dikkat çekmiştir. Tüm bu duyarlılıkları ve ortaya koyduğu eserleri ile Refik Zekâ Handan gerek Azerbaycan'da gerekse Türkiye'de üzerinde daha fazla çalışma yapılarak tanınması gereken bir isimdir. Bu çalışma ile Türkiye Türkolojisinde neredeyse hakkında hiçbir çalışma

yapılmamış Refik Zekâ Handan'ın şiirlerinin bir yönü ile tanıtılmasına ve değerlendirilmesine gayret edilmiştir. Şairin hayatı ve eserleri hakkında yapılan kısa bir tanıtımın ardından, Refik Zekâ'nın farklı şiir kitaplarında yer alan, Türkiye temalı olarak adlandırdığımız, Türklük, Türkiye, Türk insanı ve şehirleri, Atatürk, Türk dili gibi hususlar üzerine yazdığı şiirler bir araya getirilmiştir. Söz konusu şiirler aslına sadık kalınmak şartı ile Türkiye Türkçesine adapte edilmiş ve küçük değerlendirmelerle sunulmuştur. Bu şiirlerin içerdiği kelime kadrosunun bir dökümü yapılmış ve bu kelimeler kendi içinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma işlemi yapılırken kelimelerin şiirdeki fonksiyonuna dikkat edilmiştir. Buradaki kelimelerin şiirsel üslubun da getirisi ile farklı yorumlamaları ve sınıflandırmaları da yapılabilir; bazı kelimeler birden fazla kategori içerisinde de değerlendirilebilirdi. Bu incelemedeki veriler değişmez/tartışmasız bir bakış açısı ile sınıflandırılmamış, sadece şairin kelime kadrosunun detaylı bir tanıtımının yapılmasına yardımcı olması bakımından ele alınmışlardır. Buradaki maksat, şairin Türkiye temalı şiirlerinde müracaat ettiği kelimeleri ve bu kelimelerden hangilerini hangi sıklık dereceleri ile kullandığını göstermektir. Kullanım sıklığı bakımından dikkat çeken kelimelerden bazılarının şemalar ile gösterilmesi yoluna gidilmiştir. Bu çalışmada şairin kelime sıklığı frekansı ile ilgili bir değerlendirme de yapılmış fakat bu değer verilmesi bu kadar sınırlı bir ölçekte yapılan incelemede yanıltıcı olabileceği kaygısı ile uygun bulunmamıştır. Yine de böylesine sınırlı ölçekte gerçekleşmiş bir değerlendirmede dahi Refik Zekâ Handan'ın 245 farklı kelime kullanması dikkate değerdir. 245 madde başının içerisinde en sık kullanılanlar beklendiği gibi fiiller olmuştur. 52 farklı fiil kullanan şairin seçtiği fiiller içerisinde en çok başvurdukları ise ilgili bölümde de gösterildiği gibi de- (13), söyle- (7), konuş- (6) olmuştur. Refik Zekâ'nın fiillerin dışında, özellikle Türklük vurgusu yaptığı dizelerinde dikkat çeken lirizmin etkisi ile en sık kullandığı kelimeler millî duygular yüklediği kavramlar olmuştur. Yurt (8), ulus (7), el [ülke] (4) bu kelimeler içerisinde ön plana çıkmaktadır. Kelime kadrosu incelemesinin verileri ile ilgili değerlendirmeler ilgili bölümde yapıldığı için burada ikinci kez uzun uzadıya bahsetmek uygun olmayacaktır. Elbette küçük bir seçki ile onlarca eser ortaya koymuş bir kalemi tam manasıyla tanımak/tanıtmak mümkün değildir. Bu çalışmanın gerek Azerbaycan gerekse Türkiye Türkolojisinde Refik Zekâ Handan üzerine yapılacak yeni değerlendirmelere zemin hazırlaması, şairin farklı disiplinler ve farklı bakış açıları ile tanınmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Kaynakça

Ferecov, Savalan (2010). *Refik Zekâ Handan – Şair, Teorisyen, Filozof*, Medeniyet Gazetesi, 18 İyun, s.14.

Hasan ÖZER- Röyşen MEMMEDOV
Azerbaycanlı Şair Refik Zekâ Handan'ın Türkiye Temalı Şiirleri ve Bunların Kelime Kadrosu Üzerine

- Halilzade, Flora (2009). *Ömür Biter, Yol Bitmez Refik Zekâ -70*, Azerbaycan Dergisi, 2 İyun, s.7.
- Handan, Refik Zekâ (1989). *Azerbaycan'ın Sesi* (haz. Güven Ş. ve Gedikli Y.), Tanıtım Yayınları: İstanbul.
- Handan, Refik Zekâ (2004). *Seçilen Eserleri*, Şerq-Qerb Yayınevi: Bakü.
- Handan, Refik Zekâ (1990). *Ocaktaşlarım (Şiirler)*, Yazıcı Yayınevi: Bakü.
- Karayev, Yaşar (1988). *Kriter – Şahsiyettir*, Yazıcı Yayınevi: Bakü.
- Meherranova, Terane (2011). *Nağmekar Şair*, Kaspi Gazetesi, 15 İyun, s.15.
- Nasrattınoğlu, İ. Ünver (1987). *Azerbaycan'lı Şair Refik Zekâ Handan*, Yayınevi yok: İstanbul.
- Paşayeva, Aynure Niyaz qızı (Tarih Yok). *Refik Zeka Handan Edebiyatında Türkiye Mevzusu*, www.academia.edu/26900496/Refik_Zeka_Handan, E.T. 08.07.2020.
- Yakup, Zelimhan (2006). *Seçilen Eserleri*, Şerq-Qerb Yayınevi: Bakü.